

УДК 340:346.1:378

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.3.14>**Оксана Вінник,***докт. юрид. наук, професор,**член-кореспондент Національної академії правових наук України,**головний науковий співробітник відділу міжнародного права та порівняльного правознавства**Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва**імені академіка Ф.Г. Бурчака**Національної академії правових наук України***Ольга Шаповалова,***докт. юрид. наук, професор,**завідувачка кафедри господарського права**Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля,**провідний науковий співробітник відділу правового забезпечення**галузевого інноваційного розвитку**Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку**Національної академії правових наук України***Тетяна Попович,***канд. юрид. наук, старший дослідник,**учений секретар**Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва**імені академіка Ф.Г. Бурчака**Національної академії правових наук України*

ЮРИДИЧНА НАУКА, ЮРИДИЧНА ОСВІТА Й ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

Стаття присвячена традиційному поєднанню юридичної освіти та юридичної науки із сучасною проблемою їх цифровізації.

Цифровізація всіх сфер суспільного життя, включаючи вищу освіту, набула особливого поширення в минулому році у зв'язку з пандемією коронавірусу й карантинними заходами. Відповідно, дистанційна освіта стала популярною, що, проте, вимагає надання необхідних електронних засобів, включаючи електронні навчальні посібники та навчально-методичну літературу, електронні нормативні акти, доступ до електронних бібліотек і веб-сайтів наукових установ, на яких оприлюднюються результати наукових досліджень у вигляді монографій, збірників наукових праць, коментарів до законодавства, наукових статей, матеріалів наукових і науково-практичних конференцій.

Особливого значення набуває співпраця між вищими навчальними закладами (у нашому випадку юридичними) та науковими установами, що займаються науковими дослідженнями в галузі юриспруденції.

Прикладом такої співпраці є творчі зв'язки юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля й Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України. Результатами такої співпраці стали електронний посібник «Господарське право в умовах цифровізації економіки», який розміщено на веб-сайті цього Університету; спільні наукові статті; обговорення студентами під час проведення студентських наукових заходів електронних публікацій Інституту (монографій, збірників наукових праць, статей тощо), розміщених на його веб-сайті (ndiprrr.gov.ua).

Для підготовки кваліфікованих юристів така співпраця є дуже важливою, оскільки вона дає змогу не лише надати ключові знання про правове регулювання суспільних відносин (в історичному та сучасному аспектах), а й долучити студентів до наукової роботи. Участь викладачів університетів у таких дослідженнях (наприклад, з питань цифровізації) разом із колегами з Інституту дає студентам змогу бути обізнаними із сучасними юридичними проблемами та готувати їх до практичної діяльності, яка нерідко включає дослідницьку роботу.

Реалізації ефективної освітньої політики в сучасних умовах сприятиме збалансованість традиційної освіти в галузі юриспруденції з використанням електронного навчання. У зв'язку з тим що елек-

тронне навчання в основному функціонує з використанням цифрових технологій, існує необхідність уточнити цифрові права не лише учасникам навчального процесу, а й претендентам на електронні транзакції (майбутнім студентам), що реалізуються за допомогою Інтернету. Тому доцільно внести відповідні доповнення та інші зміни до спеціальних актів про вищу освіту.

Ключові слова: юридична освіта, юридична наука, цифровізація, приклади взаємодії/співпраці, удосконалення правового регулювання.

Постановка проблеми. Поступ цифровізації незаперечний майже в усіх ключових сферах суспільного буття. Це стосується й правової науки, і юридичної освіти. Події минулого й нинішнього років (коронавірусна пандемія та запроваджені у зв'язку з нею карантинні заходи) возвеличили роль цифровізації в умовах значних обмежень особистого спілкування, включаючи різноманітні зібрання (конференції, вчені ради), інші людні заходи (у навчальних закладах – лекції, семінари, заліки, іспити, захист курсових, дипломних, магістерських робіт). У нагоді для підготовки студентів-юристів стали цифрові ресурси (зокрема Інтернет), завдяки яким можна вирішити ці проблеми: проведення наукових і навчальних заходів у режимі он-лайн, відвідування електронних бібліотек (сайту звичайної, аналогової, бібліотеки), пошук нормативно-правових актів на сайті Верховної Ради України, а наукових праць, у яких віддзеркалюються результати останніх наукових досліджень, – на сайтах науково-дослідних установ.

За цих умов збільшилася роль співпраці навчальних закладів і наукових установ, що забезпечує використання надбань науки при підготовці висококваліфікованих фахівців (у нашому випадку – юристів). Попри важливість цієї складної проблеми, що потребує комплексного розв'язання, вона рідко відображається в наукових працях, хоча окремі аспекти все ж таки висвітлюються, а саме: щодо шляхів удосконалення юридичної освіти в Україні, у т. ч. впровадження централізованої інформаційної системи забезпечення навчального процесу та використання надбань правової науки при підготовці висококваліфікованих юристів [1; 2; 3], включно із зарубіжним досвідом [4] та історичним аспектом [5; 6], а також щодо ролі юридичної клініки [7].

Прикладом використання теоретичної підготовки студентів у процесі їх навчання та співпраці освіти й науки є щорічні наукові конференції за участю науковців, викладачів і студентів [8], а також спільні проекти вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ, зокрема юридичного факультету Східноукраїнського університету імені Володимира Даля (далі – Університет) і Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України (далі – НДІ).

З огляду на відсутність комплексних праць з правових питань взаємодії юридичної науки, юридичної освіти й цифровізації, а також наявність прогалів у законодавстві про вищу освіту та наукову/науково-технічну діяльність щодо форм такої взаємодії та її стимулювання (попри нагальну потребу в цьому для підвищення якості підготовки висококваліфікованих юристів), зазначена проблема є вельми актуальною й потребує відповідного дослідження з напрацюванням практичних рекомендацій включно з удосконаленням нормативно-правового регулювання у сфері вищої освіти та науки.

Мета статті – наголосити на необхідності вирішення зазначеної проблеми й викласти бачення авторів щодо шляхів її вирішення, застосувавши комплекс наукових методів (включно з формально-логічним, емпіричним, прогностичним) і проаналізувавши приклад співпраці зазначених Університету та НДІ в нинішніх складних умовах і з метою сприяння підвищенню не лише якості, а й авторитету юридичної освіти, яка надається як традиційними юридичними факультетами відомих університетів, так і новими навчальними закладами, що утворилися протягом останніх 20–30 років і не мають ще сталих, сформованих протягом багатьох десятиріч і навіть понад століття, традицій.

Вклад основного матеріалу. Як свідчить історичний, міжнародний і власний (національний – України) досвід, підготовка висококваліфікованих правників передбачає поєднання глибоких теоретичних знань з правових дисциплін і практичних навичок, а в сучасних умовах – ще й ключових знань щодо користування електронними ресурсами (соціальними мережами, сайтами навчальних, наукових установ, правоохоронних органів, бібліотек тощо).

Широке застосування здобутків правової науки в навчальному процесі має забезпечити високу науково-теоретичну підготовку фахівців і формування в них навичок дослідницької роботи як при вирішенні практичних завдань на семінарських заняттях, так і в процесі наукової студентської роботи, що віддзеркалюється в підготовці курсових, дипломних, магістерських робіт, а згодом може мати продовження в написанні статей,

підготовці дисертацій, а також і в поточній практичній діяльності юристів, успіх у якій нерідко залежить від теоретичної підготовки фахівця.

У сучасних умовах високої ділової активності, розвитку інститутів громадянського суспільства притаманний для країни континентальної правової традиції акцент на теоретичну підготовку має поєднуватися з характерним для юридичної освіти США наголосом на практичну діяльність [9], адже гарна теорія має для юридичної практики неопізнане значення.

Нинішнє століття ознаменувалося стрімким поширенням цифровізації, що позначилося на всіх сферах суспільного буття, а в умовах нинішніх обмежень щодо особистого спілкування в реальному світі (через карантинні заходи), у тому числі в навчальному процесі, більш безпечним та адекватним згаданим заходам виявилася дистанційна форма спілкування. Відповідно, популярною (а в умовах суворого карантину – обов'язковою) стала *дистанційна* освіта, яка, однак, потребує забезпечення необхідними електронними засобами/ресурсами, серед яких – електронні навчальні посібники та навчально-методична література, нормативно-правові акти в електронній формі, доступ до електронних бібліотек і сайтів наукових установ, на яких оприлюднюються результати наукових досліджень у формі монографій, збірників наукових праць, коментарів до законодавства, наукових статей, матеріалів наукових і науково-практичних конференцій. Особливої ваги набуває співпраця закладів вищої освіти (у нашому випадку – юридичної) та наукових установ, що займаються науковими дослідженнями у сфері юриспруденції.

За цих умов у нагоді стали цифрові ресурси (зокрема Інтернет), завдяки яким можна вирішити низку проблем: проведення наукових і навчальних заходів у режимі он-лайн, відвідування електронних бібліотек (сайту звичайної, аналогової, бібліотеки), пошук нормативно-правових актів на сайті Парламенту (Верховної Ради України), а результатів проведених наукових досліджень – на сайтах наукових установ. Особливої ваги набуває співпраця закладів науки та освіти, що дає змогу поєднати їх ресурси для забезпечення якісної освіти.

Прикладом такої співпраці стали творчі зв'язки юридичного факультету Університету, що відсвяткував своє сторіччя, і НДІ, якому цього року виповнюється 25 років. У творчій співпраці цих закладів підготовлений електронний навчальний посібник «Господарське право в умовах цифровізації

економіки», розміщений на сайті цього Університету [10]. Згодом надруковано й паперовий варіант цієї праці [11] для потреб тих студентів, які віддають перевагу традиційним (паперовим) книгам. Потреба в такій праці давно назріла, оскільки, по-перше, цифровізація триває вже чимало років, хоча стрімкий її поступ зумовили кілька факторів: потреба в дистанційному спілкуванні (у тому числі в процесі навчання) за допомогою цифрових технологій, дистанційний доступ до юридичних знань, правових документів, бібліотек, дистанційна участь у наукових заходах тощо. По-друге, наявна навчальна література з основних навчальних дисциплін, включаючи господарське право, мало віддзеркалює вплив цифровізації на суспільні відносини в певних сферах суспільного життя, включно зі сферою господарювання, а також їх правове регулювання та проблеми, що виникають при цьому (вади нормативно-правового регулювання, необхідність їх усунення та способи вирішення). Так, у сфері господарювання застосування цифрових технологій викликає появу якісно нових суб'єктів – віртуальних підприємств, яким не притаманні риси традиційних суб'єктів господарського права – статусу фізичної чи юридичної особи. З'явилися такі нетрадиційні об'єкти, як сайти, у тому числі бізнесового характеру на зразок Інтернет-магазинів, правовий режим яких досі чітко не визначений, що призводить до численних зловживань. Електронними послугами (включно з електронними платежами) користується все більше громадян і суб'єктів господарювання, проте досі на рівні законодавства не визначені цифрові права й обов'язки учасників цифровізованих відносин. Змінюються й відносини у сфері економічної конкуренції з появою на ринках віртуальних підприємств і з використанням цифрових платформ для рекламування та продажу/просування товарів/робіт/послуг, що також потребує корегування антимонопольно-конкурентного законодавства. Відносини у сфері господарювання стають більш прозорими з появою таких цифрових ресурсів, як електронні публічні реєстри, доступ до електронної форми актів законодавства через сайти органів влади (насамперед Верховної Ради України). Проте, з іншого боку, стає менш прозорим законодавство, що регулює відносини у сфері цифровізації через свою складність, численність нормативно-правових актів, відсутність уніфікованої термінології та ключового акта законодавства, що визначає основні засади нормативно-правового регулювання відносин у сфері цифрової

економіки. Згаданий навчальний посібник має на меті дати знання основних інститутів господарського права з урахуванням цифровізації в економічній сфері зі згаданих та інших питань. А електронна форма цього посібника, який розміщений на сайті Університету, забезпечить зручний доступ до нього студентів і викладачів, а також науковців, які займаються проблемами правового регулювання відносин у сфері господарювання.

Крім того, електронні видання НДІ (монографії, збірники наукових праць, статті, збірники матеріалів конференцій тощо), розміщені на його сайті (ndiprr.gov.ua), стали предметом обговорення на наукових заходах за участі викладачів Університету та його студентів, а також запрошених наукових і науково-педагогічних працівників інших установ [12; 13].

Для підготовки кваліфікованих юристів подібна співпраця є вельми важливою, оскільки дає змогу дати ключові знання не лише щодо правового регулювання суспільних відносин (в історичному та сучасному аспектах), а й щодо теоретичного підґрунтя такого регулювання, проблем, що викликали появу тих чи інших нормативно-правових актів і/або проведення різноманітних реформ у сфері нормативно-правового регулювання, появи нових потреб і, відповідно, пошуку інноваційних підходів до такого регулювання, викликаних змінами в житті суспільства, його економічної та інших сфер. Це особливо актуально в сучасних умовах цифровізації суспільних відносин і необхідності подолання нових загроз суспільному благополуччю на зразок нинішньої коронавірусної пандемії та екологічних проблем, пов'язаних із глобальним потеплінням.

Участь викладачів Університету в подібних дослідженнях (наприклад, щодо цифровізації [14; 15; 16]) разом із колегами з НДІ дає можливість долучити студентів до актуальних правових проблем сьогодення й підготувати їх до практичної діяльності не лише з погляду застосування чинного нормативно-правового регулювання, а й можливості опосередковано брати участь у його вдосконаленні шляхом висловлення своєї позиції на наукових і науково-практичних конференціях, у популярних і наукових статтях, зайнятті науково-дослідною роботою в процесі підготовки дисертацій.

Використання надбань цифровізації позначилося й на методологічній базі, яка регламентує проведення навчальних занять і наукову діяльність студентів-юристів, збагативши її запровадженням цифрових ресурсів у освітній і науковий простір. Активний науковий супровід теоретичних

і практичних занять надав новій більш високій якості процесу викладення навчальних дисциплін. Індивідуальні пошукові завдання щодо вивчення наукових проблем і шляхів їх розв'язання, які пропонують знані науковці, стало можливим поширювати й на студентів, а не лише аспірантів. Наприклад, дослідницьким завданням при підготовці до семінарських занять є підготовка доповіді з проблемних питань за темою, що розглядається. При проведенні семінарського заняття викладач оцінює підготовлені усні та/або письмові відповіді студентів, участь у дискусіях, уміння доводити власні думки й захищати свою позицію. Важливою є здатність студентів надавати особисту оцінку при порівнянні норм внутрішнього законодавства із зарубіжними аналогами та аргументувати свою точку зору. Популярними у зв'язку з цим стали прес-конференції доповідей студентів на електронних ресурсах Університету.

Стратегія цифрової трансформації сфери вищої юридичної освіти забезпечується не лише розвитком наукової та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів, а й створенням організаційних умов щодо виявлення й підтримки обдарованої студентської молоді та її творчого зростання. Логічним наслідком розвитку наукового співробітництва студентів, у тому числі їхньої міжнародної співпраці у сфері науки та освіти, стає отримання ними статусу аспіранта, а далі – статусу наукових кадрів вищої кваліфікації. Одним із початкових стратегічних засобів такої трансформації варто вважати проведення щорічних Всеукраїнських конкурсів студентських наукових робіт.

Заради розвитку інтелектуального потенціалу талановитої молоді, підтримки наукової та творчої роботи студентів (курсантів), стимулювання їхнього інтересу до дослідницької роботи й оволодіння інноваційними технологіями передбачено певні процедури проведення конкурсів. Зокрема, фіналом на шляху до обрання переможців стає проведення підсумкової науково-практичної конференції в режимі он-лайн [8; 13], на якій студенти-учасники оприлюднюють свої наукові доповіді з наступним їх обговоренням та оцінкою професійним журі.

За умовами конкурсу, кращі роботи обираються за найбільшою кількістю голосів членів професійного журі – галузевої конкурсної комісії – та оцінкою рецензентів. Саме вони надають підстави для формування рейтингового списку конкурсанти і списку запрошених для участі в підсумковій науково-практичній конференції. Натомість видається доцільним розширити цифрові

можливості студентів, абітурієнтів, інших зацікавлених осіб відвідувати підсумкову науково-практичну конференцію в режимі он-лайн з правом голосування в соціальній мережі. Для популяризації студентської науки організаторам конкурсу доцільно запровадити таку додаткову номінацію переможця конкурсу – автор наукової роботи з найбільш високим рейтингом серед читачів і слухачів. З метою реалізації цієї пропозиції в Положення про Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт з галузей знань і спеціальностей [17] доцільно внести відповідне доповнення.

Також інноваційний потенціал юридичної е-освіти з використанням надбань юридичної науки стає гостро затребуваним при реалізації державної політики перехідного періоду, що особливо важливо для Університету, змушеного залишити окупований Луганськ і налагодити ефективну роботу в місті Северодонецьку. Зокрема, у ст. 28 Законопроекту про державну політику перехідного періоду пропонується закріпити заходи формування стратегії громадянської освіти на деокупованих територіях. Одним із основних напрямів захисту прав і свобод цивільного населення на тимчасово окупованих територіях є забезпечення доступу до закладів освіти й засобів масової інформації України [18]. Унаслідок цього актуалізується пропозиція до закладів вищої освіти щодо регіональних потреб розширення інформаційних прав потенційних абітурієнтів з тимчасово невідконтрольної території в частині їх доступу до електронних ресурсів.

Отже, ефективність юридичної освіти та її високий рівень залежать від низки факторів, серед яких важливе місце посідають використання результатів сучасних наукових досліджень при підготовці правників, застосування цифрових ресурсів, що дає змогу вирішити комплекс завдань: доступ студентів до результатів наукових досліджень, оприлюднених в електронній формі, електронних навчальних посібників/підручників і навчально-методичної літератури, участь у наукових і науково-практичних конференціях та інших наукових заходах, а також юридичних клініках, що застосовують дистанційне надання консультацій/правової допомоги. Реалізації ефективної освітньої політики сприятиме збалансованість традиційної освіти в галузі юриспруденції з використанням юридичного електронного навчання. У зв'язку з тим що електронне навчання в основному функціонує з використанням цифрових технологій, існує необхідність уточнити цифрові права не лише учасникам навчального процесу, а й претен-

дентам на електронні транзакції, що реалізуються за допомогою Інтернету.

Одним із основних напрямів реалізації цифрових прав учасників освітнього процесу є забезпечення доступу до електронних платформ навчальних закладів. Порівняно з наданням доступу до українських ЗМІ доступ до електронних платформ навчальних закладів надмірно обмежений. Отже, абітурієнт не може ознайомитися з навчально-методичним забезпеченням дисциплін, оскільки платформа MOODLE доступна лише для студентів. Доцільно було б розмістити описи дисциплін, робочі програми для вивчення дисциплін та іншу документацію на автономній інформаційній платформі, розробленій спеціально для здобувачів, аби вони могли оцінити свої очікування від навчального процесу в кожному конкретному навчальному закладі. Це важливо для профорієнтації майбутніх фахівців на найбільш ранньому етапі вибору професії. Тому доцільно внести відповідні доповнення, роз'яснення й інші зміни до спеціальних законів про освіту та підзаконних актів.

Висновки

Сучасна юридична освіта має ґрунтуватися, як це й традиційно передбачається, на досягненнях правової науки в поєднанні з навичками юридичної практики, а в сучасних умовах – із широким використанням надбань цифровізації, які дають змогу використати потенціал і юридичної освіти, і юридичної науки навіть в екстремальних умовах обмежень реального спілкування на зразок нинішньої коронавірусної пандемії та пов'язаних із нею карантинних заходів. Про це свідчить і приклад співпраці НДІ і юридичного факультету Університету, зокрема її результати – навчальний посібник електронний і паперовий формах [11; 12], статті [15; 16; 17], використання результатів наукових досліджень у залученні студентів до наукової роботи [8; 13]. Разом із тим на законодавчому рівні нормативно-правове регулювання стимулювання форм такої співпраці вкрай лаконічне, як і використання електронних ресурсів при підготовці студентів, що не відповідає сучасним потребам юридичної освіти та правової науки й зумовлює доцільність унесення відповідних змін в акти законодавства про наукову/науково-технічну діяльність і вищу освіту.

Список використаних джерел:

1. Гусева С.Д. Юридична деонтологія.
2. Основні шляхи удосконалення вищої юридичної освіти в Україні. URL: <https://ukrtxtbook>.

com/yuridichna-deontologiya-gusaryev-s-d/yuridichna-deontologiya-gusaryev-s-d-2-osnovni-shlyaxi-udoskonalennya-vishho%D1%97-yuridichno%D1%97-osviti-v-ukra%D1%97ni.html (дата звернення: 12.02.2021).

2. Юридична наука – основа сильної та розвинутої України. URL: vnu.edu.ua/yuridichna-nauka-osnova-silnoyi-ta-rozvinenoyi-ukrayini (дата звернення: 12.02.2021).

3. Клубань М.В. Адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ : Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, 2019. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/avtoreferat_kluban_m.v.pdf (дата звернення: 13.02.2021).

4. Проскурняк О.Г. Сучасна зарубіжна юридична освіта: історико-правове дослідження (на прикладі США, Великобританії і ФРН) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень». Львів, 2020. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/5666/avtoreferat-disertacii-na-zdobuttya-naukovogo-stupenya-kandidata-yuridichnikh-nauk-proskurnyaka.pdf> (дата звернення: 13.02.2021).

5. Грекул-Ковалик Т.А. Розвиток юридичної освіти та науки на Буковині (1875–2015 рр.) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Львів, 2018. 24 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1700/avtoreferatdyserciyinazdobuttyanaukovogostupenyakandydatayurydychnyhnaukgrekul-kovalykta.pdf> (дата звернення: 15.02.2021).

6. Міхневич Л. В. Розвиток юридичної науки і освіти в Київському комерційному інституті – Київському інституті народного господарства (1906–1930 рр.) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2009. 20 с.

7. Лоджук М.Т. Юридичні клініки в Україні: освіта та правова допомога : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 328 с.

8. Всеукраїнська науково-практична конференція до Дня науки. URL: <http://conference.nau.edu.ua/index.php/SUO/index/schedConfs/archive> (дата звернення: 13.02.2021).

9. Мелешевич А. У Могилянці навчаються найрозумніші студенти-правники країни. URL: <https://www.ukma.edu.ua/index.php/news/1193-andrii-meleshevych-u-mohyliantsi-navchaiutsianairozumnishi-studenty-pravnyku-krainy> (дата звернення: 13.02.2021).

10. Вінник О.М., Шаповалова О.В. Господарське право в умовах цифровізації економіки : навчальний посібник / за заг. ред. О.М. Вінник. Київ, 2020. 297 с. URL: http://dSPACE.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3845/1/Vinnyk_

OM_Shapovalova_OV_Hospodarske_pravo_v_umovakh_tsyfrovizatsii_ekonomiky_Navch_pos_2020.pdf (дата звернення: 13.02.2021).

11. Вінник О.М., Шаповалова О.В. Господарське право в умовах цифровізації економіки : навчальний посібник / за заг. ред. О.М. Вінник. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 314 с.

12. Програма просвітницького та наукового заходу до 100-річчя СЧУ ім. В. Даля. *Цифровізація сучасних бізнес-процесів як вектор нової економічної політики* : Круглий стіл. URL: https://fileview.fwcdcn.com/?url=https%3A%2F%2Fmail.ukr.net%2Fapi%2Fpublic%2Ffile_view%2Flist%3Ftoken%3DcRTZsKsTcWaNOvcN9Yriw3yPQ1C6oEtFU3xwEFESaKTf8H_aJjkKogOx1Uak3n9tiBpq2SGzYU2qfytkkQRDJlBtQB6x52k4lE%253A5DIzr-HqZyMDIdQ_%26r%3D1611769192506&default_mode=view&lang=uk#start=0/ (дата звернення: 21.02.2021).

13. Цифровізація сучасних бізнес-процесів як вектор нової економічної політики : збірник наукових праць / за заг. ред. О.В. Шаповалової. Северодонецьк : СЧУ ім. В. Даля, 2019, 70 с. URL: <http://pravo-snu.com.ua/наукові-видання/> (дата звернення: 13.02.2021).

14. Вінник О.М., Шаповалова О.В. Врегулювання/вирішення конфліктів/спорів у сфері цифрової економіки: загальні засади та специфіка щодо окремих категорій. *Актуальні проблеми права: теорія і практика* : збірник наукових праць № 37. Северодонецьк : СЧУ ім. В. Даля, 2019. С. 9–20.

15. The problem of ensuring the social direction of the legislation of Ukraine on the digital economy / O.M. Vinnyk, O.V. Shapovalova, N.B. Patsuriia, O.M. Honcharenko, K.V. Yefremova. *Asia Life Sciences*. 2020. Issue 1. P. 133–151. URL: https://drive.google.com/file/d/1_p5MXdlhEkkyKodqVRKWfj4MM33z7njr/view?usp=sharing (дата звернення: 27.01.2021).

16. Oksana M. Vinnyk, Dmytro V. Zadykhaylo, Olena M. Honcharenko, Olga V. Shapovalova, Nino B. Patsuriia. URL: Economic and Legal Policy of the State in the Field of Digital Economy <https://www.lifescienceglobal.com/pms/index.php/ijcs/article/view/7087> (дата звернення: 16.02.2022).

17. Положення про Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт з галузей знань і спеціальностей : Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.04.2017 № 605. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0620-17#Text> (дата звернення: 20.02.2021).

18. Мінреінтеграції оприлюднило для обговорення законопроект про перехідний період в ОРДЛО та Криму. URL: <https://zmina.info/news/minreintegraciyi-rozroblylo-zakonoprojekt-pro-perehidnyj-period-v-ordlo-ta-krimu/> ; https://drive.google.com/drive/folders/1nLqkGEZehlgOgi7K_0dthhSr3F--1188 (дата звернення: 20.02.2021).

Oksana Vinnyk, Olga Shapovalova, Tetiana Popovych. Legal science, legal education and digitalization: some aspects of interaction

The article is devoted to the traditional combination of legal education and legal science with the modern problem of their digitalization.

The digitalisation of all spheres of public life, including higher education, became particularly widespread last year due to the coronavirus pandemic and quarantine measures. Accordingly, distance education has become popular, which, however, requires the provision of the necessary electronic means, including electronic textbooks and teaching aids, electronic regulations, access to electronic libraries and websites of scientific institutions, which publish the results of scientific research in the form of monographs, collections of scientific papers, commentaries on legislation, scientific articles, materials of scientific and scientific-practical conferences.

Of particular importance is the cooperation between higher education institutions (in our case, legal) and research institutions engaged in research in the field of jurisprudence.

An example of such cooperation is the creative ties between the Faculty of Law of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (hereinafter – the University) and the Research Institute of Private Law and Entrepreneurship named after Academician F.G. Burchak of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine (hereinafter – the Institute). The results of such cooperation were: an electronic manual “Business Law in the conditions of digitalization of the economy”, which is posted on the website of this University; joint scientific articles; discussion by students during the student scientific activities of the electronic publications of the Institute (monographs, collections of scientific papers, articles, etc.) posted on its website (ndipp.gov.ua).

Such cooperation is very important for the training of qualified lawyers, as it allows not only to provide key knowledge about the legal regulation of public relations (in historical and modern aspects), but also to involve students in scientific work. The participation of university professors in such research (for example, on digitization) together with colleagues from the Institute allows students to be aware of current legal issues and prepare them for practical activities, which often include research work.

The implementation of effective educational policy in modern conditions will be facilitated by the balance of traditional education in the field of jurisprudence with the use of legal e-learning. Due to the fact that e-learning mainly works with the use of digital technologies, there is a need to clarify digital rights not only for participants in the learning process, but also for applicants for e-transactions (for future students) made via the Internet. Therefore, it is advisable to make appropriate additions and other changes to special acts on higher education.

Key words: legal education, legal science, digitization, interaction/cooperation, improving legal regulation.